

УДК 378 (410)

ЧИЧУК Антоніна Петрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
дошкільної освіти,
Черкаський національний університет імені Богдана
Хмельницького
e-mail: Toniabida@ukr.net

РОЗВИТОК ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Зроблено екскурс в історію розвитку вищої педагогічної освіти Великої Британії, починаючи з 40-х років ХХ століття.

Виокремлено основні завдання ВНЗ Великої Британії, які полягають у наступному: задоволення потреб особистості в інтелектуальному, моральному та культурному розвитку в процесі одержання вищої освіти; збереження моральних, культурних та наукових цінностей суспільства; задоволення потреб економіки та суспільства у кваліфікованих фахівцях з вищою освітою; організація й проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень.

Наголошено, що сучасний розвиток освітньої системи Великої Британії визначається законодавчо-нормативною базою, що була сформована впродовж останніх 20–25 років.

Конкурентоспроможність, підходи ринку й причетність приватного сектору розглядалися не лише як засіб зниження витрат, а й як засіб управління й підвищення якості освітньої діяльності.

Ключові слова: освітня система Великої Британії; розвиток; конкурентоспроможність; основні завдання ВНЗ; перебудова системи освіти.

Постановка проблеми. Зробимо екскурс в історію розвитку вищої педагогічної освіти Великої Британії, починаючи з 40-х років ХХ століття.

Мета статті. Виокремлено основні завдання ВНЗ Великої Британії, які полягають у наступному: задоволення потреб особистості в інтелектуальному, моральному та культурному розвитку в процесі одержання вищої освіти; збереження моральних, культурних та наукових цінностей суспільства; задоволення потреб економіки та суспільства у кваліфікованих фахівцях з вищою освітою; організація й проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає Ю. Струнка, підготовка вчителів середньої школи після другої Світової війни у Великій Британії у вищих навчальних закладах характеризувалася створенням бінарної системи педагогічної освіти. З 60-х років ХХ ст. була введена ступінь бакалавра освіти (Bachelor of Education Degrees, BEd). Упродовж трьох років студенти навчалися на одному з факультетів відповідно до обраного фаху і одержували академічну ступінь бакалавра гуманітарних, природничих чи математичних наук. Хто бажав після цього одержати педагогічну підготовку, щоб працювати в школі, вступали на педагогічне відділення університету й продовжували навчання упродовж року, одержуючи Свідоцтво післядипломної освіти (Postgraduate Certificate of Education, PGCE) [1, с. 91–92].

У період виходу з кризи Великої Британії, відповідно до нових цілей і завдань упродовж 60-70-х років ХХ століття в країні відбувалася кардинальна перебудова системи освіти. Основними її рисами виявилися структурні зміни, фундаменталізація, індивідуалізація та гуманітаризація педагогічної освіти. Основним методом одержання знань та формування особистості стала самостійна, творча робота студента. Педагогічні коледжі, як і інші навчальні заклади Великої Британії у той час, не мали єдиного навчального плану та єдиних навчальних програм. У зв'язку із зазначеним, відміни у кількості годин, що передбачаються на вивчення предметів, різний обсяг змісту сприяли неоднаковій підготовці студентів у різних коледжах [1, с. 94–95].

Слід відмітити, що у 70-ті – 80-ті роки ХХ століття являли собою переломний момент у розвитку британської педагогічної освіти. Зміни, що відбулися в системі середньої освіти у зв'язку із закриттям різних типів шкіл і появою єдиної середньої школи слугували своєрідним поштовхом до наступних значних змін у системі педагогічної освіти і зміни її аксіологічних пріоритетів: орієнтація на підготовку вчителя, здатного навчати й виховувати

рівноправного громадянина британського суспільства; розширилася університетська освіта; піднявся статус, поліпшилася підготовка вчителів початкової й середньої школи; педагогічна освіта перемістилася у вищу освіту.

Реформи 1988 р. сприяли формуванню тенденцій:

- освіта вчителя – у ВНЗ університетського сектору;
- підвищення вимоги до підготовки вчителя;
- збільшення кількості освітніх програм;
- запрацювала модель «партнерства університетів із школами» [1, с. 96–97].

Однією з тенденцій розвитку освіти на кінець XX століття (90-ті роки) став перехід від елітарної до масової вищої освіти [1, с. 99]. В цей період у Великій Британії шкільних учителів готували загальні й педагогічні коледжі, педагогічні відділи університетів та не університетських сектор вищої освіти. В секторі вищої освіти річну педагогічну підготовку проходили після трьох років навчання на будь-якому факультеті, тобто засвоївши певний академічний курс і одержавши спеціалізацію з 1–2 дисциплін [1, с. 104–105]. Отже, освітні заклади, які здійснюють підготовку вчителів у Великій Британії:

- загальні й педагогічні коледжі;
- педагогічні відділення університетів;
- не університетський сектор вищої освіти, який як зазначає Ю. Струнка, створювався у 60-ті роки за рахунок реорганізації політехнічних коледжів, інститутів подовженої освіти і ВНЗ заочного навчання [1, с. 119].

Альтернативні шляхи підготовки вчителів:

- схема контрактного навчання вчителів;
- схема ліцензійного навчання вчителів;
- схема навчання вчителів, які пройшли педагогічну підготовку в країнах, які не входять до Європейського Співтовариства;
- шкільні центри з початкової педагогічної підготовки вчителів [1, с. 119].

Поступово у ВНЗ Великої Британії збільшується кількість студентів що пов'язано з демократизацією, яка здійснюється за декількома напрямками: загальний допуск замість відбору, перехід від елітної до масової вищої освіти, зміни у віці студентів, рівність доступу й освітніх можливостей. У зв'язку з тим, що зросли вимоги до навчання упродовж усього життя по причині короткого «життєвого циклу» знань, навичок та необхідності регулярного оновлення індивідуальних здібностей і кваліфікацій, а отже, збільшилась кількість дорослих студентів, більшість з яких навчається на вечірніх та заочних відділеннях або дистанційно. Як зазначає Б. Вульфсон, в європейських країнах названі форми навчання обирають 15–20% всіх людей, що одержали вищу освіту [2, с. 111].

Вищі навчальні заклади Великої Британії мають значну автономію у визначенні змісту освіти, стандартів навчання. Основні завдання ВНЗ полягають у наступному:

- задоволення потреб особистості в інтелектуальному, моральному та культурному розвитку в процесі одержання вищої освіти;
- збереження моральних, культурних та наукових цінностей суспільства;
- задоволення потреб економіки та суспільства у кваліфікованих фахівцях з вищою освітою;
- організація й проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень [3, с. 67; 4; 5, с. 17].

Сучасний розвиток освітньої системи Великої Британії визначається законодавчо-нормативною базою, що була сформована впродовж останніх 20-25 років. До неї належать: «Закон про реформу освіти» (1988), згідно з яким проводиться структурне реформування всіх ланок освіти, а її метою є передача основних знань та навичок. Цей закон, а також «Закон про стандартизацію шкільної освіти» (1988) закріплює право уряду визначати державні вимоги до змісту освіти і вказує обов'язкові для всіх шкіл навчальні предмети. Законом «Про подальшу та вищу освіту» (1992) вивільнено коледжі з-під залежності місцевої влади та перетворено їх на незалежні самоврядні заклади, які контролюються державою через централізоване фінансування й інспектування [6, с. 76].

Отже, вища освіта у Великій Британії можна отримати в наступних видах навчальних закладів: університетах, інститутах, коледжах вищої освіти [3, с. 70].

Освітні програми засвоюються при навчанні в освітніх закладах у очній, вечірній (очно-заочній) та заочній формах. Різниця між ними полягає у обсязі аудиторного навантаження і самостійній роботі студента. У Великій Британії поширений різновид заочної форми – дистанційне навчання. Поза освітніми закладами здійснюється освіта у формі сімейного навчання (лише загальноосвітні програми засвоюються) та самоосвіти [3, с. 70].

Як зазначає А. Шмакова, у Великій Британії абітурієнти заповнюють анкету для прийому в ВНЗ за рік до вступу, щоб зарезервувати місце (подаються характеристики вчителів та до 6 варіантів ймовірних навчальних закладів (у вересні-січні)) через Національну Службу прийому в університети й коледжі. Національна служба прийому у ВНЗ дає відповіді абітурієнту після прийняття рішення освітньою установою: або наявності місця, або наявності місця при умові, або пропозиція місця згідно черги [3, с. 75–76;].

У Британських університетах і коледжах студенти одержують вищу освіту. Тривалість навчання для одержання першого університетського ступеня бакалавра – від 3 до 4 років. Для одержання ступеня магістра необхідно прослухати курс лекцій, скласти екзамени й захистити магістерську дисертацію – самостійне наукове дослідження студента. Магістерські програми тривалістю 1–2 роки характеризуються вузькою галуззю спеціалізації. З 2001 року в університетах і університетських коледжах створено нові дворічні курси навчання для одержання ступеня нижче бакалаврського, програми яких розробляються разом із роботодавцями й забезпечують майбутніх фахівців із гуманітарних наук, педагогіки, техніки, музики, природничих наук фундаментальними академічними знаннями й глибокими професійними навичками [7].

У Великій Британії існує Педагогічне реєстраційне агентство (Graduate Teacher Training Registry) – спеціальна державна установа, що відповідає за набір студентів на педагогічні відділення університетів. Щоб поступити на педагогічне відділення університету, абітурієнт має послати запит у назване агентство і одержати відомості про наявність вільних місць, адже конкурс при вступі на ці відділення британських університетів не проводиться, за виключенням елітних давніх університетів – Оксфорда та Кембриджа, які проводять спеціальні вступні іспити [2, с. 88].

Що стосується фінансово-економічної діяльності системи педагогічної освіти Великої Британії, то зазначимо, що основним джерелом фінансування системи педагогічної освіти в країні до 1980-х років було державне фінансування, з 1980 років стан соціально-економічного фінансування (приватизація навчальних закладів – комерціалізація освіти, децентралізація структури розподілу бюджетних коштів, залежність фінансування від рейтингів якості навчальних закладів і результатів перевірок комісії з освітніх стандартів) обумовив перехід на ринкові механізми і самостійний пошук джерел додаткового прибутку, зокрема; відбулася диверсифікація джерел:

- державне фінансування здійснювалося через систему державних рад і місцевих Департаментів освіти;
- оплата за навчання й надання платних освітніх послуг;
- недержавне фінансування у вигляді грошових пожертвувань або грантів від приватних осіб, фондів різних комерційних структур.

Слід зазначити, що якщо до 1990-х років повна компенсація платні за навчання здійснювалася від місцевих органів освіти, то з 1990 року відбувається призупинення субсидування й збільшення долі позик на освіту, держава все більше орієнтується на студентське самофінансування. В результаті, стипендія на оплату проживання в університетських кампусах замінюється на видачу освітнього кредиту всім, кому необхідно, сама ж освіта переважно залишається безоплатною і фінансується із бюджету країни [1, с. 88–89].

Висновки. На основі аналізу літературних наукових джерел можна висновити:

- освітні заклади, які здійснюють підготовку вчителів у Великій Британії – це загальні й педагогічні коледжі; педагогічні відділення університетів; не університетський сектор;

– основні завдання вищих педагогічних навчальних закладів: задоволення потреб особистості в інтелектуальному, моральному та культурному розвитку; задоволення потреб економіки та суспільства у кваліфікованих фахівцях; організація та проведення наукових досліджень;

– у Великій Британії існують педагогічні відділення двох типів – у складі першого типу функціонують кафедри, які організують навчальну й наукову діяльність; у складі другого типу функціонують відділи: педагогічної освіти, перепідготовки вчителів, відділ магістратури й докторантури. Останнім часом відділення педагогіки мають структуру, що наближається до другого типу;

– навчання у ВНЗ для одержання ступеня бакалавра триває в Англії та Уельсі 3 роки, в Шотландії 4 роки, навчання на одержання ступеня магістра триває один рік, за три роки можна пройти навчання на ступінь доктора наук.

Отже, конкурентоспроможність, підходи ринку й причетність приватного сектору розглядалися не лише як засіб зниження витрат, а й як засіб управління й підвищення якості освітньої діяльності.

Перспективи подальших розвідок із напрямку. Розробити і впровадити у навчальний процес навчально-методичний комплекс, до складу якого мають увійти спецкурс та посібники для студентів ВНЗ та слухачів курсів підвищення кваліфікації вчителів, що сприятимуть вдосконаленню підготовки вчителя в Україні.

Список використаних джерел

1. Стрункіна Ю. В. Професійна підготовка педагогічних кадрів во второй половині ХХ века: на матеріалах Великої Британії та Росії: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Ю. В. Стрункіна. – Ставрополь, 2012. – 169 с.
2. Вульфсон Б. Л. Стратегія розвитку освіти на Заході на порозі ХХІ века / Б. Л. Вульфсон. – М. : УРАО, 1999. – 208 с.
3. Шмакова А. П. Опыт развития правовых отношений в образовательной системе Великобритании на рубеже ХХ-ХХІ вв.: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / А. П. Шмакова. – Омск, 2006. – 214 с.
4. Шкатулла В. И. Образовательное право / В. И. Шкатулла. – М. : Норма, 2001. – 688 с.
5. Dias M. Higher Education: vision and action for coming century / M. Dias // Магістр. – 2001. – №1 – С. 13–29.
6. Авшенюк Н. М. Велика Британія. Енциклопедія освіти / Н. М. Авшенюк ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
7. The Future of Higher Education (2003). Retrieved from www.parliament.the-stationary-office.co.uk/pa/pabills.htm
8. Зискин К. Е. Професійно-педагогічна підготовка учителів середньої школи на педагогічних відділеннях університетів Великої Британії во второй половині ХХ в.: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / К. Е. Зискин. – Москва, 2002. – 157 с.

Reference

1. Vulfson, B. L. (1999). *The Strategy of development of education in the West on the threshold of XXI century*. Moscow: URAO. (in Rus.).
2. Ziskin, K. E. (2002). *Professionally-pedagogical training of secondary school teachers at the pedagogical departments of the universities in Great Britain in the second half of the XX century*. (Ph.D Dissertation). Moscow. (in Rus.).
3. Shmakova, A. P. (2006). *Experience of development of legal relations in Great Britain education system at the turn of XX–XXI centuries*. (Ph.D Dissertation). Omsk. (in Rus.).
4. Shkatulla, V. I. (2001). *Education law*. Moscow: Norma. (in Rus.).
5. Dias, M. (2001). Higher Education: vision and action for coming century. *Master, 1*, 13–29.
6. Avshenuc, N. M. (2008). *UK. Encyclopedia of education*. In V. G. Kremen (Ed.). Kyiv: Inter Yurinkom. (in Ukr.).
7. *The Future of Higher Education*. (2003). Retrieved from www.parliament.the-stationary-office.co.uk/pa/pabills.htm
8. Ziskin, KE (2002). *Is professional-pedagogical preparation of secondary school teachers on pedagogical branches of universities in the UK in the second half of the twentieth century*. (Ph.D Dissertation). Moscow. (in Rus.).

CHYCHUK Antonina,

Ph.D., Associate Professor of Early Childhood Education Department
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy
e-mail: Toniabida@ukr.net

DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL SYSTEM IN GREAT BRITAIN

***Abstract.** Made digression to history of development of higher pedagogical education in Great Britain, starting from 40-ies of XX century. Training secondary school teachers after the second World war in Great Britain in higher education was characterized by the creation of a binary system of pedagogical education. In the 70s – 80s years of the twentieth century was a turning point in the development of the British teacher education. One of the trends of development of education in the late twentieth century (90 years) was the transition from elite to mass higher education. The modern development of the educational system in Great Britain is determined by legislative and regulatory base, which was formed in the last 20–25 years. It includes: «the Law on education reform», «Law on standardization of school education», «On further and higher education» and so on.*

In Great Britain there are teaching faculty are of two types – the first type function of the department, which organizes educational and scientific activities; in the second type operate in the following departments: teacher education, teacher training, department of graduate and doctoral programs. Recently, the department of pedagogy have a structure approaching to the second type.

The main objectives of universities in Great Britain, which are as follows: meeting the needs of the individual in intellectual, moral, and cultural development in the process of obtaining higher education; the preservation of the moral, cultural and scientific values of the society; addressing the needs of the economy and society in qualified specialists with higher education; organization and conducting fundamental and applied research.

Competitiveness, market approaches and the involvement of the private sector was considered not only as a means of reducing costs but also as a means to control and improve the quality of educational activities.

***Key words:** educational system in Great Britain, competitiveness, the main objectives of universities, the restructuring of the education system.*

*Одержано редакцією 24.01.2017
Прийнято до публікації 26.01.2017*